

Sažeci/Abstracts

Nadežda Čačinović
Neizbježni materijalizam estetike /
The Unavoidable Materialism of Aesthetics

SAŽETAK

Tvrdnja iz naslova mnogima će se učiniti sama po sebi razumljivom, nikako ne nečim što bi trebalo posebno dokazivati. Kako sama riječ nameće, estetika implicira osjetilnu percepciju. No time postaje i jedno od posebno istaknutih poprišta konstruiranja binarne opozicije idealizma i materijalizma. U posljednjem desetljeću, a i nešto duže, ta se problematika među “kontinentalnim” estetičarima (institucionalno legitimiranim u akademskom pogonu) često raspravlja vezano za sintagmu “podjela osjetilnoga” Jacquesa Rancièrea pa će i ovo izlaganje tako započeti. ◀

ABSTRACT

The paper is a short perusal of the manifold consequences following from the implied sensual dimension of the subject of aesthetics. Rancièr’s “aesthetic regime of art”, for instance, showed the impossibility of counting on universal features of artefacts. The paper also considers the way Fredric Jameson analyzed the construction of the effect of realism. A special point is made concerning the assumed “dematerialization” inherent to digital media. ◀

David Šporer
Materijalizam kulture /
Le matérialisme de la culture

SAŽETAK

Dvije su tipične crte ili tendencije francuske historiografske škole *Annales* zbog kojih se ona svojedobno shvaćala kao sasvim nova paradigma u proučavanju povijesti. Jedna se tiče stavljanja naglaska na socijalne i ekonomske dimenzije povijesti, dok se druga tiče problematike mentaliteta u vrlo širokom smislu. Radi se zapravo o dvije vrste materijalizma koje su dominirale u pojedinim razdobljima ekspanzije ove vrste povijesnog pristupa tijekom XX. stoljeća. Iako se tokom 1950-ih i 1960-ih godina činilo da socioekonomska povijest predstavlja dominantnu crtu škole, ovo se izlaganje bavi tradicijom druge dimenzije — “historijskog senzibiliteta”, “mentalnih alata”, “mentaliteta” ili “imaginarija” — koja nikada nije bila sasvim margina-

lizirana, a od 1970-ih doživljava svojevrsnu obnovu. U okvirima tzv. kulturne povijesti koja se uspostavlja (ili obnavlja) pod presudnim utjecajem *Annales*, problematika mentaliteta predstavlja predvidivu i očekivanu sponu utjecaja, a osobitu ulogu u tome ima postavka o materijalnosti duhovnih procesa, odnosno o njihovim praktičnim i društvenim posljedicama. ❏

SUJET

Dans l'approche de l'école historiographique française des *Annales* on peut discerner deux traits ou tendances typiques qui sont d'ailleurs les raisons pour lesquelles cette approche était considérée comme un nouveau paradigme dans l'étude de l'histoire. D'une côté, l'accent était placé sur les dimensions sociales et économiques de l'histoire, de l'autre, sur la problématique des mentalités dans un sens plus large. En fait, il s'agit de deux types du matérialisme qui ont dominé pendant les périodes d'expansion de cette approche dans l'histoire durant le XXème siècle. Cette intervention est consacrée à la tradition de cette deuxième dimension — celle de «la sensibilité historique», «des ou-tillages mentaux», de «la mentalité» ou de «l'imaginaire» — qui dès années 1970 a subi une certaine réhabilitation et qui n'était jamais complètement marginalisée, bien que l'avis général pendant les années 1950 et 1960 fût que l'histoire sociale et économique était devenue la seule voie dominante de l'école. Dans le cadre de l'histoire dit «culturelle», qui a été établie (ou reconstruite) sous l'influence décisive des *Annales*, la problématique des mentalités présente le point de rapprochement et d'influence prévisible et attendue, et la thèse du matérialisme des processus spirituels, c'est-à-dire de leurs conséquences pratiques et sociales, y joue un rôle particulier. ❏

Hrvoje Tutek

**Formalistička estetika i nacionalni identitet: prilog materijalističkoj analizi hrvatske humanistike u tranziciji /
Formalist Aesthetics and National Identity: A Contribution to
Materialist Analysis of Post-socialist Humanities in Croatia**

SAŽETAK

U analitičkim se repertoarima američke humanistike pod egidom “povratka estetici” ili “nove usmjerenosti na formu” u zadnjih petnaestak godina pojavljuju neoformalistički pristupi proučavanju proizvodnje

kulture. U ovoj se pojavi ogleda zazor prema epistemološkom okviru i specifičnom modelu politizirane humanistike koji je unazad nekoliko desetljeća pod utjecajem poststrukturalističke teorije uspostavljen kao dominantan. Spomenuti zazor nije moguće objasniti kao puki zamor potrošenim idejama, već ga je potrebno promatrati u odgovarajućem društvenopovijesnom kontekstu i dovesti u vezu s procesima transformacije akademskog polja i modela proizvodnje znanja pod utjecajem “akademskog kapitalizma” u centru svjetskog sistema. Isto vrijedi i za domaće akademsko polje na postsocijalističkoj europskoj (polu)periferiji, u kojem se događaju ekvivalentne strukturne promjene iako se funkcija humanistike u ovdašnjim povijesnim uvjetima kao i njeni specifični protokoli i tradicije adaptiraju novonastaloj situaciji na sebi svojstvene načine. Tako u hrvatskoj humanistici nije moguće govoriti o povratku formalizmu, ali jest moguće govoriti o njegovom dugom trajanju kroz kulturološke koncepte vezane uz naciju kao osnovnu historiografsku referencu i analitičku jedinicu. U radu se uspostavlja veza između dvije specifične povijesti formalizma u centru i na (polu)periferiji te propituje je li moguće pronaći tragove zajedničkog povijesnog sadržaja u kategorijama i konceptima proizašlim iz njihovih neoformalističkih i nacionalno-identitetskih pristupa. Kroz kritiku takvih koncepata i njihovih ideoloških pretpostavki u hrvatskoj tranzicijskoj kulturologiji, rad pokušava ponuditi historiografski i teorijski orijentir za materijalističku analizu kulturne proizvodnje na postsocijalističkoj (polu)periferiji u uvjetima kapitalističke univerzalnosti. ■

ABSTRACT

In the past two decades, analytical repertoires across US humanities have, under the banner of a “return to the aesthetic” or a “new focus on form”, featured an appearance of neoformalist approaches to the study of cultural production. This phenomenon reflects a certain aversion towards the epistemological framework and the specific model of politicized humanities that has been established as dominant under the influence of poststructuralist theory in the last several decades. This aversion is impossible to explain as mere “idea fatigue” and instead has to be observed in its proper sociohistorical context and related to the processes of transformation of the academic field and the model of knowledge production conditioned by “academic capitalism” in the core of the world-system. The same goes for the Croatian academic field in the post-socialist European (semi)periphery, caught by equivalent structural changes even as the function of the humanities and

their specific protocols and traditions under such historical conditions adapt to the new situation in their own ways. So instead of speaking about a return to formalism in the context of Croatian humanities, we can speak about its *longue durée* in concepts tied to the nation as a fundamental historiographic reference point and unit of analysis. The article attempts to establish a connection between the two specific histories of formalism in the core and the (semi)periphery and inquires whether it is possible to find traces of common historical content in the categories and concepts emerging from their neoformalist and national-identitarian approaches. Through a critique of such concepts and their ideological assumptions in Croatian post-socialist cultural theories, the article attempts to construct a historiographic and theoretical orientation point for a materialist analysis of cultural production in the post-socialist (semi)periphery under the conditions of capitalist universality. ◀

Goran Kardaš

Naturalizam, empirizam i hedonizam

arhajskog indijskog materijalizma /

Naturalism, Empiricism, and Hedonism

of Ancient Indian Materialism

SAŽETAK

U radu se iznose temeljne ontološke i epistemološke pozicije arhajskog indijskog materijalizma koji je za sobom ostavio tek fragmentarne tragove, razbacane po mnogim indijskim tekstovima njemu suprotstavljenih filozofskih tradicija. Filozofska pozicija arhajskog indijskoga materijalizma može se karakterizirati kao naturalistički determinizam (ontologija), radikalni empirizam (teorija spoznaje) i hedonizam (etika), čime se on radikalno suprotstavlja svim drugim indijskim filozofskim pravcima. Na kraju rada se preliminarno ukazuje na mogućnost utjecaja toga pravca mišljenja na mnoge “klasične” sustave indijske filozofije koji možda nisu vidljivi *prima facie*. ◀

ABSTRACT

This paper examines basic ontological and epistemological positions of ancient Indian materialism, which has left only fragmentary traces scattered in many Indian texts belonging to rival philosophical schools. The overall philosophical position of Indian materialism can be characterized as naturalistic determinism (ontology), radical

empiricism (theory of knowledge), and hedonism (ethics), whereby it differs radically from all other systems of Indian philosophy. In a rather preliminary overview in the final part, the paper points to possible influences of materialism on many “classical” systems of Indian philosophy that are not, however, visible *prima facie*. ❏

Raul Raunić

Inačice materijalizma i novovjekovna filozofija politike /

Varieties of Materialism and Early Modern Philosophy of Politics

SAŽETAK

U radu su razmotrene tri teme: 1) značenja i uporabe pojma materijalizam u različitim predmetnim područjima i jezičnim igrama; 2) temeljni uzroci i razlozi koji čine da koncepcije metafizičkog materijalizma postaju metodičke pretpostavke za relevantne struje filozofija politike novoga vijeka; 3) povezanost između metafizičkog materijalizma i filozofija politike u Hobbesovu mehaničkom materijalizmu i Spinozinu naturalističkom materijalizmu. Zaključni dio rada sastoji se od dva dijela. U prvom dijelu ističu se emancipacijski potencijali novovjekovnih filozofija politike zasnovanih na materijalističkim pretpostavkama. U drugome dijelu naznačuje se predmet, aspekti, dosezi i problemi najznačajnije moderne inačice materijalizma — Marxova historijskog materijalizma i njegovih emancipacijskih potencijala. ❏

ABSTRACT

This paper examines three topics:

- 1) the meanings and usages of the term “materialism” in various subject areas and language games;
- 2) the underlying causes and reasons for inaugurating conceptions of metaphysical materialism as methodological assumptions for some of the relevant tendencies in modern political thought;
- 3) the connection between metaphysical materialism and political philosophy in Hobbes’ mechanistic materialism and Spinoza’s naturalistic materialism.

The final part of the paper consists of two parts. In the first part the author emphasizes the emancipatory potential of modern political philosophies based on materialistic assumptions; in the second part he indicates the aspects, possibilities, limitations, and problems of the most important modern version of materialism — Marx’s historical materialism and its emancipatory potentials. ❏

Borislav Mikulić

Osjetilna izvjesnost i jezik:

Hegel, Feuerbach i jezični materijalizam /

Sense Certainty and Language:

Hegel, Feuerbach, and Linguistic Materialism

SAŽETAK

Rad diskutira Hegelov stav iz uvodnog poglavlja *Fenomenologije duha* o osjetilnoj izvjesnosti, kako “uopće nije moguće da bismo ikada mogli izreći neki osjetilni bitak koji pomišljamo”, odnosno da “jezik opovrgava naše mišljenje” i da je “istinitiji od mišljenja”. Taj stav, koji se i u suvremenoj analitičkoj filozofiji jezika i uma susreće kao Hegelov “argument iz jezika” uz problem indeksikalnih izraza, referencije i neodredivosti predmeta, poslužio je kao uporište Feuerbachove masivne kritike Hegelove filozofije u cijelosti koja je postala eksplicitnom ili implicitnom osnovom svih budućih kritika Hegela, od 19. stoljeća kod ranog Marxa i Kierkegaarda do različitih varijanti filozofije 20. stoljeća. Feuerbach je iz teze o nepodudarnosti jezika i mišljenja izveo konzekvenciju o nepodudarnosti mišljenja i opažanja koja kod Hegela navodno uništava samo ustrojstvo ljudskog osjetilnog odnosa sa svijetom, njegovu neposrednost, konkretnost i zbiljnost. Oslanjajući se na novija istraživanja o porijeklu i dosezima Hegelovog jezičnog argumenta u širem kontekstu Hegelove i romantičke filozofije jezika (M. Westphal, A. Graeser, M. Frank, M. Forster i dr.), rad izlaže dodatne argumente za semiotičko-materijalističko čitanje Hegelove teorije osjetilne svijesti (*sinnliches Bewusstsein*) u *Jenskim sistemskim nacrtima* iz 1806. i *Enciklopediji* iz 1830, koji nisu sadržani u većini tumačenja koja Hegelovu znakovnu teoriju svijesti svode na shvaćanje jezika kao “sile imenovanja”. Različito od kulturalnog monističkog (herderovskog) razumijevanja Hegelove teorije imenovanja kod M. Forstera i suprotno od metafizičke interpretacije Hegelove semiologije kao anticipacije znanstvene lingvistike kod J. Derride, dijalektička analiza znaka se, s jedne strane, pokazuje kao radikalno inovatorski različita od ranijih reprezentacionalističkih teorija svijesti, uključujući Kantovu, a s druge strane kao zanemareno (ili porečeno) semiotičko uporište Marxove ideje o “teoretičnosti čula” koja predstavlja osnovu njegove kritike ideološke svijesti. Takvo povezivanje Marxa s Hegelom umjesto s Feuerbachom, nudi po mome mišljenju bolje polazište za pozitivno vrednovanje Hegelove anticipacije “saussureovske lingvistike i semiologije” (Derrida) i kasnijeg razvoja strukturalne semiologije ka

socijalnoj i kulturnoj semiotici u marksističkoj filozofiji jezika, osobito Bahtinovej analizi ideološke neutralnosti znaka. ◀

ABSTRACT

The paper discusses Hegel's claim from the very first chapter of his *Phenomenology of Spirit* (1807) on 'Sense Certainty' that, for us, it is not possible at all to utter (*sagen, aussprechen*) any sensuous being (*sinnliches Sein*) which we mean (*meinen*), that language refutes our meaning (*Meinung*) and therefore is truer than it. This claim is echoed in recent philosophy of language, knowledge, and mind relating to issues like knowledge by acquaintance, direct reference, object, indexicals etc. But much before this development, Hegel's claim served as the starting point of the massive critique of his philosophy in general by Ludwig Feuerbach, which became explicitly or implicitly the basis of all critiques of Hegel in 19th and 20th centuries, from Marx and Kierkegaard to later varieties of Marxist, existentialist, phenomenological, and hermeneutic philosophies. As a consequence of the alleged incongruence of language and meaning in Hegel's account, Feuerbach drew the conclusion that, for Hegel, there is no congruence of meaning and perception and that Hegel destroys the very basis of men's sense relation to the world in its immediate, concrete, and real nature.

Relying on recent research (e.g. by M. Westphal, A. Graeser, M. Frank, M. Forster, J. Derrida) on the origins and scope of Hegel's linguistic argument in the wider context of both contemporary and historical philosophy of language in the so-called 'Romantic circle' around Herder, the paper presents additional semiotic arguments — absent from most accounts that reduce Hegel's sign-based analysis of consciousness to a conception of language as a 'naming force' shaping our mind — for a materialist reading of Hegel's theory of sensuous consciousness ('*sinnliches Bewusstsein*') as developed in his 1806 *Jenae Systementwürfe* and the 1830 second edition of *Encyclopaedia of the Philosophical Sciences*. Differing from the cultural monistic (Herderian) interpretation of naming in Hegel by M. Forster as well as from the more metaphysical view of Hegel's semiology by J. Derrida, the paper tends to consider Hegel's dialectical account of the sign-character of mind both as radically different and innovative in relation to older representational theories of mind (including Kant) and as the real but forgotten (or denied) source of Marx's idea of 'theoretical senses', which forms the base of his concept of ideological consciousness. It is this linking to Hegel, instead to Feuerbach, that offers, in my opinion, a

better starting point for a reassessment of both “Hegel’s anticipation of Saussurean linguistics and semiology” (Derrida) and of later developments of structural semiology towards social and cultural semiotics in Marxist philosophy of language, especially in Bakhtin’s analysis of ‘ideological neutrality of the sign’. ◀

Karlo Jurak

Nužnost i kontingencija u materijalističkom shvaćanju povijesti.

O odnosu historijskog i dijalektičkog materijalizma /

Necessity and Contingency in the Materialist Conception of History. On the Relation between Historical and Dialectical Materialism

SAŽETAK

U ovom radu nastoji se problematizirati materijalističko shvaćanje povijesti u odnosu prema nužnosti i kontingenciji. U središtu rasprave nalaze se historijski i dijalektički materijalizam kao okosnice marksističke teorije preko kojih se razmatra njihova veza s determinizmom, odnosno indeterminizmom u povijesnom procesu. Ključni problemi tiču se veze između materijalističkog i determinističkog shvaćanja povijesti, uloge svjesnog faktora u povijesnom procesu i mogućnosti predviđanja daljnjega povijesnoga toka. Stoga u prvi plan dolazi Plehanovljevo spinozistički orijentirano tumačenje materijalizma i filozofskih utjecaja na marksizam kao i njihova kasnija revizija prisutna u Lucia Collettija. U tom smislu preispituje se utjecaj spinozizma, hegelovske dijalektike i Engelsa, što je u središtu Collettijeve kritike. S obzirom na to, potrebno je pokazati u kojoj je vezi određena paradigma materijalizma s ostalim teorijama i teorijskim praksama određenog razdoblja. Tu se otvaraju izazovi za objašnjenje materijalističkih teorija zašto one dobivaju determinističku ili anti-determinističku crtu, a pretpostavlja se da koristeći alate historijskog materijalizma možemo reflektirati o njemu samom, tj. o promjenama prisutnima u materijalističkom shvaćanju povijesti. Konačno, na bazi filozofskih izvorišta historijskog i dijalektičkog materijalizma, njihova međusobnog odnosa te razumijevanja mutacija u materijalističkoj filozofiji cilj je iznaći tumačenje materijalističkog shvaćanja povijesti koje zaobilazi rigidno postavljenu dihotomiju između nužnosti i kontingencije, ali i ostavlja djelomično otvorenim temeljni problem u materijalističkoj filozofiji. ◀

ABSTRACT

In this paper the materialist conception of history is problematized in relation to necessity and contingency. The discussion focuses on historical and dialectical materialism as the axes of Marxist theory through which their relationship with determinism and indeterminism in the historical process is examined. The key problems here are the relationship between the materialistic and deterministic understanding of history, the role of the conscious factor in the historical process and the possibility of predicting the future course of history. Hence, Plekhanov's Spinozistic orientation in the interpretation of materialism and philosophic influences on Marxism come to the fore, as well as their later revision by Lucio Colletti. In that sense, the influences of Spinozism, Hegelian dialectics, and Engels at the center of Colletti's criticism are reexamined. Having that in mind, it is necessary to show the relations between a particular paradigm of materialism and other theories and theoretical practices of a particular era. This opens up challenges to explaining materialistic theories, and why they obtain determinist or anti-determinist features. It is assumed that we can use the tools of historical materialism autoreflexively, i.e. to reflect on changes to materialist conceptions of history. In conclusion, on the basis of the philosophical origins of historical and dialectical materialism, their mutual relations, and the understanding of mutations in materialist philosophy, the goal of this paper is to find an interpretation of the materialist conception of history which avoids the rigidly set dichotomy between necessity and contingency, but also leaves open the fundamental problem in materialist philosophy. ◀

Mislav Žitko

**'Strogi program': forme relativizma i funkcija materijalizma /
The 'Strong Programme': Forms of Relativism and the Function of
Materialism**

SAŽETAK

U okviru post-kuhnovskih rasprava o statusu znanstvenog diskursa "Strogi program" (razvijen i zastupan od strane Davida Bloora i drugih članova, odnosno suputnika Edinburške škole) postavljen je u strogoj opreci spram tradicionalne filozofije i sociologije znanosti. Nasuprot usredotočenosti na individualnog spoznavatelja i internu povijest znanosti, odnosno njezine kumulativne učinke, "Strogi pro-

gram” nudi analizu institucija i konkretnih historijskih aktera. Štoviše, kod nekih autora predmet rasprave je sama materijalnost procesa proizvodnje znanja, kako pokazuje sada već čuvena studija “Leviatan i zračna pumpa”. Sve navedeno, dakako, samo po sebi ne bi bila novost, budući da se slični pokušaji mogu naći primjerice u marksističkoj filozofiji i historiografiji znanosti. Novitet u ovom kontekstu predstavlja sam pokušaj da se napad na tradicionalnu poziciju unutar filozofije znanosti utemelji na koherentnim polaznim točkama relativizma i materijalizma. Ovaj je rad usredotočen na materijalističku komponentu “Strogog programa” u onoj mjeri u kojoj je dosadašnja pažnja bila posvećena kritici relativizma. U recentnim radovima vodećih filozofa znanosti (primjerice, Paul Boghossian: *Fear of Knowledge* iz 2006. ili Susan Haack: *Defending Science — Within Reason* iz 2007.) odbacivanje “Strogog programa” povezano je s kritikom relativističkog tumačenja znanja i znanosti. Uzimajući navedene kritike u obzir, ovaj rad pokušava ispitati može li materijalizam kao druga sastavnica spasiti “Strogi program” ili barem ponuditi zdravu jezgru na kojoj se može graditi teorija o znanosti, onkraj slijepih ulica relativizma. ■

ABSTRACT

In the context of post-Kuhnian discussions on the status of scientific discourse “the Strong Programme” (developed by David Bloor and other members of the Edinburgh school) is set in sharp opposition against philosophy and sociology of science. Contrary to the traditional focus on the individual knower and the internal history of science, as well as its cumulative effects, “the Strong Programme” provides an analysis of institutions and concrete historical actors. Furthermore, some authors have turned the very materiality of the knowledge production process into an object of inquiry, as indicated by the well-known study *The Leviathan and the Air Pump*. All this, of course, would not be a novelty in itself since similar efforts can be found in the Marxian philosophy and historiography of science. The novelty in this context can be found in the attempt to ground the subversion of the traditional position in philosophy of science on the elementary axis of materialism and relativism. This paper draws attention to the materialism of the “the Strong Programme”, given that the discussion so far has been devoted to the issue of relativism without probing the materialist component. In recent works by leading philosophers of science (e.g. Paul Boghossian, *Fear of Knowledge*; Susan Haack: *Defending Science — Within Reason*) the rejection of “the

Strong programme” has been linked to the criticism of the relativistic interpretation of knowledge and scientific discourse. Taking these criticisms on board, this paper attempts to examine whether materialism as a silent component can save the “the Strong Programme” or offer a solid core on which a theory of science, beyond the impasses of relativism, can be built. ■

Ankica Čakardić

Radna teorija vrijednosti u temeljima agrarnog kapitalizma: socijalno-historijsko tumačenje Lockeove teorije vlasništva / Labour Theory of Value in the Foundations of Agrarian Capitalism: A Social-Historical Interpretation of Locke’s Theory of Property

SAŽETAK

Zadatak ovog priloga u najmanjem je dvostruk. Prvi je metodološke naravi i sastoji se od kratkog prikaza osnova socijalne historije političke teorije. Tijekom posljednjih 40-ak godina interpretacijski pristupi Lockeovoj političkoj teoriji razvijaju se u tri smjera: štrausijanski, kembriški i marksistički. Pripadajući trećem smjeru, socijalna historija se od 80-ih naovamo posebno razvija u okviru škole “političkog marksizma” čiji nam radovi, u prvom redu oni Ellen Meiksins Wood, služe kao polazište za materijalističku kritiku Lockeove socijalne filozofije. Socijalna historija političke teorije taktički upozorava na važnost uloge društvenih odnosa u formiranju političkog mišljenja, čime se blisko pozicionira uz marksističku historiju ideja. Drugi zadatak rada slijedi iz prvog, riječ je o socijalno-historijskoj artikulaciji doprinosa analizi Lockeove teorije vlasništva, odnosno posjedovanja, i njegove “radne teorije vrijednosti” koje se — ne tek kao usputna napomena — formiraju u ranim danima engleskog agrarnog kapitalizma. Ovu ćemo temu strukturirati u dva dijela. Prije svega ćemo uputiti (a) na Lockeovu teoriju pred-industrijske forme prava na vlasništvo koje se temelji na ideologiji individualizma i klasnoj strukturi engleskog društva 17. stoljeća, da bismo potom (b) izložili Lockeovu specifičnu “radnu teoriju vrijednosti” kao ključnog elementa argumentacijskog niza o pravu na privatno vlasništvo i njegovom moralno-filozofijskom opravdanju. Kao ulaznu diskursnu točku za ovu analizu koristit ćemo *Dvije rasprave o vladi*, napose “Drugu”. Zaključak sistematizira teme i teze iznesene u oba dijela rada iz kojih smo tijekom razrade pred-

ložene problematike izlučili ključne elemente materijalističke analize Lockeove socijalne filozofije. ❏

ABSTRACT

The purpose of this paper is twofold at least. Its first aspect is methodological and consists of a short overview of basic social history of political theory. Over the course of the past four decades the interpretative approaches to Locke's political theory have been developing in three directions: the Straussian, the Cantabrigian, and the Marxist. Due to its belonging to the third one, since the 1980s social history has particularly been developing within the school of "Political Marxism", the works of which — primarily those by Ellen Meiksins Wood — serve as a starting point for a materialist critique of Locke's social philosophy. The social history of political theory tactically warns of the importance of the role of social relations in the formation of political thought, which places it close to Marxist history of ideas. The second aspect of this paper's purpose follows from the first, as it is a social-historical articulation of a contribution to the analysis of Locke's theory of property (ownership, rather) and his "labour theory of value", both of which — and this is far from inconsequential — were formed during the early days of agrarian capitalism in England. This topic shall be structured in two parts. First we are going to point to (a) Locke's theory of the pre-industrial right to property based on an ideology of individualism and the class structure of 17th century England, in order to (b) present Locke's specific "labour theory of value" as a key element of the line of argument about the right to private property and its moral-philosophical justification. As the discursive entry point for this analysis we shall be using *Two Treatises on Government*, particularly the "Second". The key elements of the materialist analysis of Locke's social philosophy, as drawn from the themes and topics presented in the two parts of the text during the development of the suggested problematic, will be finally systematized in the conclusion. ❏

Primož Krašovec

**Materijalnost ideologije kod kasnog Foucaulta i Marxa /
The Materiality of Ideology in Late Foucault and Marx**

SAŽETAK

Prilog počinje Foucaultovom trostrukom kritikom (marksističke) teorije ideologije: da se temelji na konceptu lažne svijesti, da je uvijek

povezana sa subjektom i da pretpostavlja sekundarnost ideologije u odnosu na njenu materijalnu bazu. Na treću i prvu kritiku odgovara već teorija fetišizma, gdje Marx razvija imanentnu teoriju ideologije kao neodvojivog i aktivnog dijela kapitalističkih ekonomskih odnosa koji svejedno sadržava moment društvene iluzije, ali ne u obliku ideološke manipulacije ili indoktrinacije. Odgovor na drugu Foucaultovu kritiku možemo, s druge strane, potražiti u teoriji tjelesnih tehnika, tj. u istraživanju djelovanja ideologije na tijelo, koje zaobilazi simboličku razinu i ne samo da ne ovisi o subjektivaciji nego joj prethodi. ❏

ABSTRACT

The paper begins with Foucault's triple critique of (Marxist) theory of ideology: that it is based on a concept of false consciousness, that it is always connected to a subject, and that it sees ideology as something secondary with respect to its material base. We can immediately find the answer to the third and first critique in the theory of fetishism, where Marx develops an immanent theory of ideology as an inseparable and active element of capitalist economic relations, which nevertheless contains a moment of social illusion but not, however, in a form of ideological manipulation or indoctrination. An answer to the second critique by Foucault can be, on the other hand, found in theories of techniques of the body, that is, in the research on ideology's effects on the body which bypass the symbolic register and not only do not depend on subjectivation but come before it. ❏

Lina Gonan

Operaizam i estetika u Negrijevoj kritici postmoderne misli/ Operatism and Aesthetics in Toni Negri's Critique of Postmodern Thought

SAŽETAK

Rad se bavi estetičkom teorijom talijanskog marksističkog filozofa Antonia Negrija koju je 1990. godine predstavio objavljivanjem zbirke pisama pod naslovom *Umjetnost i mnoštvo (Arte e multitudo)*. Budući da je nastala kao reakcija na teorije tzv. *slabe misli (pensiero debole)* koje su popunile intelektualnu prazninu nastalu porazom talijanske radikalne ljevice, cilj rada je prije svega mapirati Negrijevu estetsku teoriju u odnosu na autore koji su obilježili talijanski postmodernizam, poput filozofa Giannia Vattima koji upravo u umjetnosti vidi temelj čovjekove emancipacije pošto mu ona ukazuje na slučajnost realnog

svijeta i otvara put prema novim događajima. Iz Negrijeve kritike ove pozicije proizlazi sljedeći argument: svijet u kojem živimo fabriciran je, a realnost je puka simulacija koja služi odbijanju ideje o bilo kakvom društvenom antagonizmu čije bi razrješenje dovelo do promjene u korist mnoštva i onog zajedničkog; s druge strane, umjetničke vrste iskazuju univerzalnost time što su upotrebljive od strane mnoštva individua i singularnih iskustava, iako sada tržište uništava njihovu bit time što ih svodi na cijenu. Umjetnička imaginacija je konkretna vrsta mišljenja i kao takva može nadići prazninu stvorenu besciljnom cirkulacijom robe. Za Negrija, umjetnost ima konstitutivnu moć i predstavljat će dovršenje 'viška bitka' putem revolucionarne kritike i borbe protiv tržišta. Na kraju će se preispitati koliko su estetske kategorije odista potrebne za tip kritike kakvu nam Negri nudi. ❏

ABSTRACT

The paper examines the aesthetic theory of the Italian Marxist philosopher Antonio Negri, which he presented in his 1990 collection of letters entitled *Art and Multitude* (*Arte e multitude*). Since Negri's aesthetic theory represented a reaction to the theories of the so-called *weak thought* (*pensiero debole*) that filled the gap created by the intellectual defeat of the Italian radical left, the primary intention of the paper is to map it in relation to the authors that have influenced Italian postmodernism. For example the philosopher Gianni Vattimo, who believes that art is a basis for human emancipation, as it points to the accidentality of the real world and opens the way toward new events. From Negri's critique of this position the following argument arises: the world in which we live is fabricated and reality is a mere simulation which serves to reject the idea of any kind of social antagonism the resolution of which could lead to a change in favor of the multitude and the common good; on the other hand, artistic forms express universality by standing at the disposal of a multitude of individuals and singular experiences. But currently, the market is destroying their very essence by reducing them to price. Artistic imagination is a specific type of reasoning that can overcome the gaps created by the aimless circulation of commodities. For Negri, art has constitutive power and will represent the completion of the 'excess of being' through revolutionary critique and the struggle against the market. Finally, I will examine if aesthetic categories are truly necessary for the type of criticism that Negri presents. ❏

Luka Bogdanić

Bauk tijela i duh revolucije. Tragom promišljanja Luciana Parinetta o tjelesnosti /

Lo spettro del corpo e lo spirito della rivoluzione. Sulle orme delle riflessioni di Luciano Parinetto sul corpo /

The Spectre of the Body and the Spirit of Revolution. Following the Footsteps of Luciano Parinetto's Reflections on the Body

SAŽETAK

U radu su izložene osnovne okosnice interpretacije Luciana Parinetta o antropološkim postavkama Marxove filozofije. Parinettova interpretacija je istovremeno i materijalistička filozofska antropologija drugosti i drugačijih za koju su temeljni pojmovi osjetilnosti, seksualnosti-spolnosti i tjelesnosti. Dijalektička metoda je pritom ključ za razumijevanje odnosa identiteta i različitosti, te emancipatorskih potencijala koji su inherentni ljudskoj seksualnosti. Takva filozofska antropologija istovremeno je instrument kritike kapitalizma kao i dispozitiv koji upućuje na nužnost aktualizacije radikalne društvene emancipacije. Parinetto, dajući osebujno čitanje materijalizma, otvara prostor za ono što su neki nazvali “alternativni materijalizam” u kojem je naglask na kvaliteti, a ne na kvantiteti. Isto tako, Parinetto u kontekstu društvenih dinamika interpretira dijalektiku pojedinač-kolektiv, naglašavajući važnost slobodnog razvoja svakog pojedinca (njegove tjelesnosti, seksualnosti pa i umnosti), kao preduvjeta slobodnoga razvoja svih. ◀

SOMMARIO

Nell'articolo si cerca di esporre i punti salienti dell'esegesi e dell'interpretazione di Luciano Parinetto dei presupposti antropologici della filosofia di Marx. L'interpretazione parinettiana si configura come una concezione di antropologia della differenza e delle alterità, che si costruisce partendo da concetti come corpo, sessualità-sesso, sensibilità e sensualità, mentre la dialettica si profila come la chiave per la comprensione del diverso e delle potenzialità emancipatorie che sono inerenti alla sessualità umana. Si delinea così una concezione di antropologia filosofica che è allo stesso tempo uno strumento di critica radicale del capitalismo, ma anche dispositivo per implementare l'emancipazione sociale radicale. Si configura così una lettura del materialismo di Marx che privilegia gli elementi qualitativi su quelli puramente quantitativi. Allo stesso modo, nel contesto della riflessione sociale, la dialettica individuo-collettivo viene letta accentuando

l'importanza del libero sviluppo di ciascuno in quanto condizione del libero sviluppo di tutti. ❏

ABSTRACT

This paper discusses the basis of Luciano Parinetto's interpretation of the anthropological aspects of Marx's philosophy. The Parinetian interpretation is a materialistic anthropological philosophy of otherness with key concepts like sensuality, sexuality/sex, and corporeality. The dialectic method is essential for understanding the relationship between identity and diversity, as well as for the comprehension and realization of the inherent emancipatory potentials of human sexuality. Such philosophical anthropology is at the same time an instrument of critique of capitalism and a dispositif for implementing radical social emancipation. Parinetto, giving a distinct reading of Marx's materialism, opens up space for what some have referred to as "alternative materialism" in which emphasis is on quality rather than quantity. Furthermore, Parinetto interprets the individual-collective dialectic emphasizing the importance of free development of each individual (his/her body, sexuality, and mind) as a condition for the free development of all. ❏